

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра конституційного права та теоретико-правових дисциплін

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для виконання аудиторної та самостійної роботи
з дисципліни
«МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО»

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	D БІЗНЕС, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	D 8 ПРАВО
ОСВІТНЯ ПРОГРАМА	ПРАВО
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	Перший (бакалаврський)
ФАКУЛЬТЕТ	Соціально-гуманітарний

УДК: 342

Затверджено
Науково-методичною комісією
Білоцерківського НАУ
Протокол № від « 9 » 16.04 2026 р.

Укладач: **Линник Т.В.**, к.ю.н., доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін

Линник Т.В. Методичні вказівки для виконання аудиторної та самостійної роботи з дисципліни «Муніципальне право» здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності D8 «Право» / уклад. Т.В. Линник. Біла Церква: БНАУ, 2026. 30 с.

Публікація містить рекомендації здобувачам вищої освіти для підготовки до практичних занять з навчальної дисципліни «Муніципальне право», структуру та зміст дисципліни, теоретичні й письмові практичні завдання для опрацювання, питання для обговорення, завдання для самостійної роботи, тестові завдання для самоконтролю та рекомендовану літературу.

Вивчення навчальної дисципліни «Муніципальне право» є набуття здобувачем достатніх компетентностей для пошуку, оброблення інформації з різних джерел та вміння практично застосовувати отримані знання щодо організації та діяльності органів місцевого самоврядування в Україні, їх нормативно-правового регулювання, сприяння вихованню поваги до найважливіших муніципально - правових інститутів та ознайомлення з зарубіжним досвідом функціонування інститутів муніципального права.

Рецензент:

К. ю. н., доцент, доцент кафедри
публічно-правових дисциплін
соціально-гуманітарного факультету
Білоцерківського НАУ

Сімакова С.І.

Методичні вказівки розглянуто на засіданні кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін, протокол № 7 від 25. 02 .2026р.

Схвалено методичною радою соціально-гуманітарного факультету, протокол № 6 від 01 . 04 . 2026р.

ЗМІСТ

№ п/п	Назва	Стор.
1	Передмова	4
2	Контент змістових модулів	8
3	Структура навчальної дисципліни	12
4	Тематика практичних занять	13
5	Орієнтовний перелік питань до заліку	21
6	Критерії оцінювання результатів навчання здобувача	23
7	РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	27

ПЕРЕДМОВА

Методичні вказівки складаються зі вступу, де студенти ознайомлюються з метою, завданням дисципліни, компетентностями, що зазначені в освітній програмі спеціальності 081 – «Право», результатами навчання дисципліни; містять перелік питань, що виносяться на опрацювання, контрольні питання та завдання для самостійної роботи.

Метою навчальної дисципліни “Муніципальне право” є формування у студентів здібностей вивчення генези розвитку місцевого самоврядування, основних його моделей та інститутів на підставі детального аналізу законодавства України з місцевого самоврядування, з метою формування вміння правильно оцінювати конкретні муніципально-правові явища та вирішення теоретичних та практичних завдань у сфері правового регулювання місцевого самоврядування.

Предметом навчальної дисципліни – правове регулювання місцевого самоврядування в Україні та практика реалізації відповідних правових норм.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна вивчається після опанування курсів «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія», «Конституційне право (права людини) (державний устрій)».

Завдання викладання навчальної дисципліни полягає у відображенні основних положень права, підвищення рівня правової свідомості і правової культури здобувачів вищої освіти, вироблення вмінь і навичок та подальшому використанню законодавства в практичній роботі за обраною спеціальністю.

Самостійна робота здобувача є основним засобом опанування навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Зміст самостійної роботи здобувача з дисципліни визначається робочою програмою навчальної дисципліни, даними методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Самостійну роботу здобувача забезпечує система навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни: підручники, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум, навчально-методичний комплекс дисципліни тощо.

Самостійну роботу над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної навчальної дисципліни здобувачі можуть виконувати у бібліотеці, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах. Самостійну роботу здобувачів організовує викладач через систему домашніх завдань, виконання яких має оцінювати викладач.

Методичні вказівки складаються зі вступу, де здобувачі ознайомлюються з основними відомостями про навчальну дисципліну, тем есе, тем для презентацій, письмових завдань, вирішення яких має на меті формування компетентностей здобувачів щодо своєї спеціальності.

За результатами вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти набувають:

1) загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 3. Знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК13. Зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки, технологій.

2) спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК 7. Здатність застосовувати знання засад, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК 8. Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

СК 12. Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

СК 14. Здатність до консультивання з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

СК 15. Здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування.

СК16. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Згідно з освітньо-професійною програмою очікуваними результатами вивчення дисципліни є наступні **програмні результати навчання**:

РН 13. Знати та розуміти особливості реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.

РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 21. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

РН 22. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

Навчальний план передбачає вивчення дисципліни «Муніципальне право» у наступних формах: лекції, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальна робота. На лекційні заняття виноситься 1/3 матеріалу, який пропонується до вивчення. Лекційні заняття системно охоплюють увесь курс, допомагають здобувачам вищої освіти усвідомити та засвоїти основні положення муніципального законодавства. Практичні (семінарські) заняття проводяться як згідно з питаннями, які розглядалися під час лекційних занять, так і за питаннями, які пропонувалися здобувачам вищої освіти для самостійного вивчення. Проведення практичних (семінарських) занять має за мету сформувати у здобувачів компетентності щодо критичного мислення та аналізу муніципального законодавства, що визначає організацію і функціонування органів місцевої влади в державі.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Мета самостійної роботи студентів: набуття додаткових знань, перевірка отриманих знань на практиці, вироблення фахових та дослідницьких вмінь та навичок.

Зміст самостійної роботи студента над дисципліною «Правничі студії» визначається навчальною програмою дисципліни, даними методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Самостійну роботу студента забезпечує система навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни «Правничі студії»: підручники, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум, навчально-методичний комплекс дисципліни тощо.

Самостійну роботу над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни студенти можуть виконувати у бібліотеці вищого навчального закладу, навчальних кабінетах, комп'ютерних класах, а також в домашніх умовах.

Навчальний матеріал навчальної дисципліни «Правничі студії», передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виносять на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який студенти опрацьовували при проведенні навчальних занять.

Самостійну роботу студентів організовує викладач через систему домашніх завдань, виконання яких має оцінювати викладач, і ця оцінка має входити до семестрової оцінки студента.

Завдання самостійної роботи студенти можуть виконувати індивідуально

або групою по 2-5 осіб. Види завдань для самостійної роботи студентів залежать від особливостей курсу або спецкурсу. Це можуть бути:

- ✓ реферування наукової літератури;
- ✓ пошук наукової літератури за певною темою;
- ✓ розв'язування задач;
- ✓ написання есе; розв'язування проблем;
- ✓ виконання певної практичної роботи;
- ✓ аналіз ситуаційних вправ;
- ✓ створення ситуаційних вправ;
- ✓ опрацювання певного матеріалу за навчальною літературою та створення структурної (візуальної) схеми прочитаного матеріалу.

Контроль за виконанням самостійної роботи здійснюють згідно з вимогами і критеріями, описаними у навчально-методичному комплексі дисципліни. Формами контролю за самостійною роботою може бути усне опитування на практичному занятті, колоквіум, перевірка письмових робіт (здійснених самостійно дослідних, індивідуальних, творчих завдань, есе, рефератів).

КОНТЕНТ ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика муніципального права

Тема 1. Поняття і сутність муніципального права як галузі права, науки та навчальної дисципліни.

Тема 2. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.

Тема 3. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні.

Тема 4. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування в Україні.

Змістовий модуль 2. Муніципально-правове регулювання матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування. Повноваження та діяльність органів місцевого самоврядування.

Тема 5. Матеріально-фінансові (економічні) основи місцевого самоврядування.

Тема 6. Міжнародні стандарти матеріального забезпечення місцевого самоврядування.

Тема 7. Гарантії місцевого самоврядування.

Тема 8. Юридична відповідальність суб'єктів муніципально-правових відносин.

ПРОГРАМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p style="text-align: center;">Тема: Поняття і сутність муніципального права як галузі права, науки та навчальної дисципліни.</p> <p>Опрацювання літератури та нормативних документів, що визначають основні положення муніципального права.</p> <p>Наука муніципального права. Методологія науки муніципального права з врахуванням реформи децентралізації публічної влади. Муніципальне право як навчальна дисципліна.</p>	6
2	<p>Тема: Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.</p> <p>Робота над есе на тему:</p>	6

	Теорії місцевого самоврядування. Громадська і державна сутність місцевого самоврядування. Теорія вільної громади. Державна (державницька) теорія. Громадсько- господарська теорія. Теорія муніципального дуалізму.	
3	Тема: Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні. Поняття територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування та основного носія його функцій. Об'єкти діяльності територіальних громад. Основні напрямки та види діяльності територіальних громад. Форми діяльності територіальних громад. Роль старости у представленні інтересів жителів у межах громади. Об'єднання територіальних громад. Порядок добровільного об'єднання територіальних громад в Україні.	6
4	Тема: Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування в Україні. Проаналізувати Виборчий процес органів місцевого самоврядування в Україні.(встановити його особливості, недоліки). Місце та роль рад у взаємодії з виконавчими органами та старостами. Порядок обрання та кількісний склад, термін повноважень та статус депутата місцевої ради.	6
5	Тема: Матеріально-фінансові (економічні) основи місцевого самоврядування. Шляхи державної підтримки місцевого самоврядування. Порядок передачі загального обсягу фінансових ресурсів з Державного бюджету до бюджетів місцевого самоврядування. Поняття дотацій та субвенцій як інструментів державної підтримки місцевого самоврядування. Як правова та фінансова незалежність впливають на здатність громад вирішувати питання місцевого значення. Вплив реформ на наповнення місцевих бюджетів та якість публічних послуг. Функціонування місцевих фінансів в умовах воєнного стану та процесів відновлення.	10

6	<p>Тема: Міжнародні стандарти матеріального забезпечення місцевого самоврядування. Поняття та джерела міжнародних стандартів матеріального забезпечення ОМС (Європейська хартія, рекомендації Конгресу місцевих та регіональних влад). Принцип фінансової самостійності місцевого самоврядування: сутність та міжнародні вимоги. Відповідність фінансових ресурсів обсягу повноважень (стаття 9 Хартії). Джерела формування матеріальної бази (власні податки, збори, частка в загальнодержавних податках). Фінансове вирівнювання та механізми захисту фінансової спроможності менш забезпечених громад. Право на консультації з боку центральної влади при визначенні фінансових ресурсів. Комунальна власність та право на управління власністю згідно з міжнародними стандартами. Імплементация міжнародних стандартів матеріального забезпечення в Україні. Фінансова автономія та державний контроль за видатками місцевих громад. Проблеми фінансового забезпечення та шляхи їх вирішення.</p>	8
7	<p>Тема: Гарантії місцевого самоврядування. Поняття та види гарантій місцевого самоврядування. Конституційні гарантії місцевого самоврядування. Гарантії самостійності органів місцевого самоврядування. Заборона втручання виконавчих органів влади в законну діяльність органів місцевого самоврядування. Право громад самостійно визначати структуру органів місцевого самоврядування, право на об'єднання, право на асоціації. Гарантії, пов'язані з діяльністю посадових осіб місцевого самоврядування. Порядок надання допомоги та делегування повноважень органів місцевого самоврядування. Проблеми реалізації гарантій органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.</p>	8

8	<p>Тема:Юридична відповідальність суб'єктів муніципально-правових відносин. Державний контроль та нагляд за додержанням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Відповідальність органів місцевого самоврядування, посадових осіб та депутатів місцевих рад. Особливості дисциплінарної та адміністративної відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування. Роль суду та органів прокуратури у забезпеченні законності та реалізації відповідальності суб'єктів муніципальних відносин.</p>	8
Разом годин		58

Студент повинен вивчити всі теми для самостійного опрацювання і по одній з кожного змістового модуля підготувати у вигляді ессе, доповіді, презентації.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	л б	ін д	ср с	л		п	л б	ін д	ср с	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Тема 1.	10	2	2			6	6	2				10
Тема 2.	8	2	2			6	10					10
Тема 3.	10	2	2			8	12	2				10
Тема 4.	8	2	2			8	12		2			10
Разом модуль 1	36	8	8			16	40	4	2			40
Змістовий модуль 2.												
Тема 5.	10	2	2			8	12	2	2			8
Тема 6.	14	2	2			6	12					10
Тема 7.	14	2	2			8	12	2				10
Тема 8.	14	2	2			8	12					10
Разом модуль 2	38	8	8			20	36	4	2			38
Усього годин	90	16	16			58	90	8	4			78

Примітка: л – лекції, п – практичні заняття, ср – самостійна робота студентів, в т.ч. індивідуальні завдання.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальна характеристика муніципального права

Тема 1. Поняття і сутність муніципального права як галузі права, науки та навчальної дисципліни.

План семінарського заняття:

1. Поняття муніципального права України.
2. Предмет муніципального права України як галузі права.
3. Метод муніципального права України як галузі права.
4. Джерела муніципального права України.
5. Система муніципального права України.
6. Інститути муніципального права України.
7. Муніципально-правові відносини (поняття, види, зміст).
8. Муніципально-правові норми та муніципально-правові інститути.

Питання для самостійної роботи:

Опрацювання літератури та нормативних документів, що визначають основні положення муніципального права.

1. Наука муніципального права.
2. Методологія науки муніципального права з врахуванням реформи децентралізації публічної влади.
3. Муніципальне право як навчальна дисципліна.
4. Значення муніципального права в умовах реформування публічної влади в Україні.

Теми рефератів та доповідей:

1. Муніципальне право України: становлення та розвиток.
2. Джерела муніципального права: теоретичний та практичний аспект.
3. Муніципальне право в системі публічного права.
4. Реформа децентралізації в Україні: правовий аспект.
5. Муніципальне право як навчальна дисципліна: сучасний стан і перспективи.

Література до теми:

Рекомендовані джерела: [1; 25; 26; 27; 28; 32; 37].

Тема 2. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування.

План семінарського заняття:

1. Поняття та сутність місцевого самоврядування.
2. Нормативно-правове закріплення інститутів місцевого самоврядування.
3. Принципи місцевого самоврядування.
4. Система місцевого самоврядування в Україні.

Питання для самостійної роботи:

1. Теорії місцевого самоврядування.
2. Громадська і державна сутність місцевого самоврядування.
3. Теорія вільної громади.
4. Державна (державницька) теорія.
5. Громадсько - господарська теорія.
6. Теорія муніципального дуалізму.

Теми рефератів та доповідей:

1. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування та її значення для України.
3. Проблеми реалізації конституційних принципів місцевого самоврядування.
4. Взаємодія державної влади та місцевого самоврядування.
5. Децентралізація влади в Україні: конституційний аспект.

Література до теми:

Рекомендовані джерела: [1; 2; 8; 27; 31; 33; 40].

Тема 3. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні.

План семінарського заняття:

1. Поняття та ознаки територіальної громади.
2. Види територіальних громад.
3. Повноваження територіальних громад.
4. Об'єкти діяльності територіальних громад.
5. Основні напрямки та види діяльності територіальних громад.
6. Форми діяльності територіальних громад.
7. Державна підтримка добровільного об'єднання територіальних громад в Україні.

Питання самостійної роботи:

1. Об'єкти діяльності територіальних громад.

2. Основні напрямки та види діяльності територіальних громад.
3. Об'єднання територіальних громад.
4. Порядок добровільного об'єднання територіальних громад в Україні.

Теми рефератів та доповідей:

1. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.
2. Участь жителів у здійсненні місцевого самоврядування.
3. Громадські слухання та місцеві ініціативи як форми демократії.
4. Бюджет громади: формування та використання.
5. Проблеми розвитку сільських територіальних громад.
6. Вплив війни на функціонування територіальних громад в Україні.

Література до теми:

Рекомендовані джерела: [1; 2; 8; 11; 29; 32; 37; 38].

Тема 4. Місцеві ради – представницькі органи місцевого самоврядування в Україні.

План семінарського заняття:

1. Поняття та ознаки місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування.
2. Порядок формування місцевих рад.
3. Порядок припинення повноважень місцевих рад як представницьких органів місцевого самоврядування.
4. Структура місцевих рад.
5. Сільський, селищний, міський голова.
6. Секретар сільської, селищної, міської ради.
7. Депутати місцевої ради. Депутатські фракції та групи.
8. Постійні комісії місцевих рад. Тимчасові контрольні комісії місцевих рад.
9. Правовий статус депутатів місцевих рад. Повноваження депутатів місцевих рад.

Питання самостійної роботи:

1. Проаналізувати Виборчий процес органів місцевого самоврядування в Україні. Встановити його особливості, недоліки.
2. Місце і значення місцевих рад у демократичній державі.

3. Взаємодія місцевих рад з органами державної влади.

Теми рефератів та доповідей:

1. Постійні комісії місцевих рад: функції та значення.
2. Виконавчі органи місцевих рад: порядок формування та діяльність.
3. Акти місцевих рад: види, порядок прийняття та юридична сила.
4. Проблеми функціонування місцевих рад в умовах децентралізації.

Література до теми:

Рекомендовані джерела: [1; 2; 8; 28; 32; 37; 40].

Змістовий модуль 2. Муніципально-правове регулювання матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування. Повноваження та діяльність органів місцевого самоврядування.

Тема 5. Матеріально-фінансові (економічні) основи місцевого самоврядування.

План семінарського заняття:

1. Поняття та принципи матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування.
Правовий режим комунальної власності.
2. Особливості відносин органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями в Україні.
3. Поняття бюджетів місцевого самоврядування. Бюджетна децентралізація.
Основні принципи формування бюджетів місцевого самоврядування.
4. Доходи та видатки бюджетів місцевого самоврядування.
5. Стадії бюджетного процесу місцевого самоврядування.
6. Шляхи державної підтримки місцевого самоврядування.
7. Порядок передачі загального обсягу фінансових ресурсів з Державного бюджету до бюджетів місцевого самоврядування. Місцеві податки та збори.

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізуйте норми законодавства України щодо матеріальної основи місцевого самоврядування.
2. Дослідіть структуру місцевих бюджетів в Україні.

3. Визначте джерела доходів місцевих бюджетів.
4. Оцініть рівень фінансової самостійності територіальних громад.
5. Дослідіть роль місцевих податків і зборів у формуванні бюджетів.

Теми рефератів та доповідей:

1. Матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування: теоретичний аспект.
2. Комунальна власність в Україні: проблеми управління та використання.
3. Місцеві бюджети як основа фінансової автономії громад.
4. Доходи місцевих бюджетів: структура та тенденції розвитку.
5. Зарубіжний досвід формування місцевих фінансів.
6. Вплив воєнного стану на фінансову спроможність громад.
7. Прозорість та підзвітність у використанні місцевих фінансів.

Література до теми:

Рекомендовані джерела: [1; 2; 8; 28; 30; 32; 33].

Тема 6. Міжнародні стандарти матеріального забезпечення місцевого самоврядування.

План семінарського заняття:

1. Сутність та правова природа міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування.
2. Роль Ради Європи в розробці міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування та проведенні моніторингу їх застосування.
3. Передумови прийняття та загальна характеристика приписів Європейської рамкової конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади.
4. Впровадження міжнародно-правових стандартів місцевого самоврядування в Україні.
5. Принцип фінансової самостійності місцевого самоврядування: сутність та міжнародні вимоги.

Завдання для самостійної роботи:

1. Поняття та джерела міжнародних стандартів матеріального забезпечення ОМС (Європейська хартія, рекомендації Конгресу місцевих та регіональних влад).
2. Принцип фінансової самостійності місцевого самоврядування: сутність та міжнародні вимоги. Відповідність фінансових ресурсів обсягу повноважень (стаття 9 Хартії).
3. Джерела формування матеріальної бази (власні податки, збори, частка в загальнодержавних податках).
4. Фінансове вирівнювання та механізми захисту фінансової спроможності менш забезпечених громад.
5. Право на консультації з боку центральної влади при визначенні фінансових ресурсів.

Теми рефератів та доповідей:

1. Фінансова автономія та державний контроль за видатками місцевих громад.
2. Проблеми фінансового забезпечення та шляхи їх вирішення.
3. Комунальна власність та право на управління власністю згідно з міжнародними стандартами.

Література до теми:

Рекомендовані джерела: [1; 2; 3; 22; 23; 24; 31; 37].

Тема 7. Гарантії місцевого самоврядування.

План семінарського заняття:

1. Поняття та класифікація гарантій місцевого самоврядування в Україні.
2. Класифікація гарантій місцевого самоврядування в Україні.
3. Організаційно-політичні, економічні, духовні, соціальні гарантії місцевого самоврядування.

Завдання для самостійної роботи:

1. Гарантії самостійності органів місцевого самоврядування.
2. Заборона втручання виконавчих органів влади в законну діяльність органів місцевого самоврядування.
3. Право громад самостійно визначати структуру органів місцевого самоврядування, право на об'єднання, право на асоціації.
4. Гарантії, пов'язані з діяльністю посадових осіб місцевого самоврядування.

Теми рефератів та доповідей:

1. Правова основа місцевого самоврядування як гарантія його незалежності.
2. Порядок надання допомоги та делегування повноважень органів місцевого самоврядування.
3. Проблеми реалізації гарантій органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.
4. Економічні гарантії місцевого самоврядування (місцеві бюджети та майно).
5. Європейська хартія місцевого самоврядування про гарантії прав територіальних громад.

Література до теми:

Рекомендовані джерела: [1; 2; 8; 25; 31; 33; 37].

Тема 8. Юридична відповідальність суб'єктів муніципально-правових відносин.

План семінарського заняття:

1. Поняття, ознаки, види муніципально-правової відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
2. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед населенням, державою, фізичними та юридичними особами.
3. Підстави муніципально-правової відповідальності та муніципально-правові санкції.
4. Державний контроль та нагляд за додержанням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Завдання для самостійної роботи:

1. Державний контроль та нагляд за додержанням законності в діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
2. Відповідальність органів місцевого самоврядування, посадових осіб та депутатів місцевих рад.
3. Особливості дисциплінарної та адміністративної відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування.
4. Роль суду та органів прокуратури у забезпеченні законності та реалізації відповідальності суб'єктів муніципальних відносин.

Теми рефератів та доповідей:

1. Дострокове припинення повноважень ради як форма муніципально-правової відповідальності.
2. Проблеми реалізації відповідальності у сфері місцевого самоврядування в умовах децентралізації.
3. Відповідальність органів місцевого самоврядування перед державою.

Література до теми:

Рекомендовані джерела: [1; 2; 8; 9; 11; 18; 25; 31; 37].

Орієнтовна тематика індивідуального завдання

1. Особливості норм муніципального права України.
2. Можливість та доцільність виділення муніципального права України в самостійну галузь національного права.
3. Місце статуту територіальної громади у системі джерел муніципального права України.
4. Порівняльна характеристика муніципально-правових норм із нормами інших галузей прав: конституційного, адміністративного, екологічного.
5. Проблемність назви муніципального права.
6. Основні форми участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення.
7. Вибірчі системи, що застосовуються на муніципальних виборах в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз.
8. Організація і проведення загальних зборів громадян за місцем проживання в м. Біла Церква.
9. Місцеві ініціативи та громадські слухання: процедурні аспекти реалізації у м. Біла Церква.
10. Види місцевих рад як представницькі органи місцевого самоврядування.
11. Особливості правового статусу окремих видів представницьких органів місцевого самоврядування в Україні.
12. Відмінність статусу голів районної, обласної, районної у місті ради від статусу сільських, селищних, міських голів.
13. Особливості статусу голів в містах Києві та Севастополі.
14. Поняття, проблеми та перспективи розвитку кадрової політики щодо муніципальної служби.
15. Муніципальна служба в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз.
16. Порядок формування та структура місцевих бюджетів. Доходи і видатки місцевих бюджетів.
17. Муніципально-правова відповідальність, як вид юридичної відповідальності.
18. Особливості відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
19. Особливості механізму реалізації гарантій місцевого самоврядування.
20. Захист прав місцевого самоврядування в судах загальної юрисдикції.
21. Способи організації та визначення компетенції місцевого самоврядування.

22. Перспективні напрямки розвитку міжмуніципального співробітництва в Україні.
23. Зарубіжний досвід міжмуніципального співробітництва та проблеми його запровадження в Україні.
    Проходження курсів в якості елементів неформальної освіти.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Навчання гармонійно поєднує теоретичну й практичну складові (лекційні й практичні заняття). Передбачено, що всі форми організації навчання є практико зорієнтованими, оскільки повноцінно реалізують мету студентоцентрованого навчання – активізувати пізнавально-творчу діяльність здобувачів вищої освіти, організувати суб'єктно-суб'єктну взаємодію. Тому під час їх проведення використовуються елементи і прийоми: критичного мислення, рефлексії, дискусії, мозкового штурму, медіаосвіти тощо.

***В умовах змішаної та дистанційної моделей навчання, коли взаємодія з викладачем відбувається за допомогою застосунків Zoom чи Google Meet для відеоконференцій, освітньої платформи Moodle BNAU для виконання самостійних дослідницьких і підсумкових тестових завдань, файлообмінних соціальних мереж Telegram, Viber, інтерактивна складова навчання здобувачів вищої освіти доповнюється іншими застосунками для зворотного зв'язку: google-форми для опитувань, Google Classroom тощо.

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поточний контроль з навчальної дисципліни включає *поточне, тематичне оцінювання* (з тем, визначених для аудиторного обговорення і самостійного опрацювання) та модульний контроль (усього 2).

Поточний і тематичний контроль передбачає оцінювання:

- результатів аналізу навчально-методичних і довідкових матеріалів;
- участі в дискусії під час лекційних занять;
- підготовки виступу до занять із презентацією (чи без);
- підготовки індивідуальних завдань за вибором здобувачів вищої освіти;
- виконання творчих завдань на основі перегляду медіатекстів (лекцій іноземною мовою) з теми обговорення тощо.

Модульний контроль проводиться у тестовій комбінованій формі (комп'ютерне чи на паперових носіях) та виконання проєктного/творчого завдання (усно/письмово). Кількість отриманих балів з кожного виду навчальних робіт за різними формами поточного контролю виставляється після кожного контрольного заходу.

По завершенню семестру – залік.

9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Бали за лекційне заняття враховують такі показники: активність участі здобувачів у дискусії, самостійна підготовка виступу-презентації, опрацювання додаткового матеріалу з теми.

Бали на практичному занятті здобувачі вищої освіти отримують за виконані практичні завдання, опрацювання джерел, командні проєкти, презентації, активність під час дискусій і виконання практичних завдань.

Бали за самостійну роботу враховують: виконання дослідницьких і творчих завдань індивідуально й колективно, результативну практичну роботу в групі, опрацювання навчально-методичних і довідкових джерел, аналіз законодавства, виконання і захист проєктів, презентації, активність самостійної пошукової роботи.

Під час модульного контролю передбачені комплексні засоби оцінювання (усно й письмово, під час виконання тестових завдань, дослідницьких і творчих, захисту проєктів тощо), у тому числі комп'ютерно орієнтовані.

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Підсумковий бал з навчальної дисципліни обчислюється як середнє арифметичне значення (САЗ) всіх отриманих балів і переводиться у 100-бальну шкалу за формулою:

$$\text{БПК} = \frac{\text{САЗ} \times \text{max ПК}}{5} \quad \text{БПК} = \frac{\text{САЗ} \times \text{max ПК}}{5},$$

$$\text{БПК} = \frac{\text{САЗ} \times \text{max Пк}}{5}$$

де *БПК* – бали з поточного контролю; *САЗ* – середнє арифметичне значення усіх отриманих здобувачем балів (з точністю до 0,01); *max ПК* – максимально можлива кількість балів з поточного контролю. Відсутність на занятті без його опрацювання у формулі береться за «0».

Шкала оцінювання успішності здобувачів вищої освіти

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		іспит	залік
90–100	A	Відмінно	Зараховано
82–89	B	Добре	
75–81	C		
64–74	D	Задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	Незадовільно (незараховано) з можливістю повторного складання	
1–34	F	Незадовільно (незараховано) з обов'язковим повторним вивченням	

Розподіл балів, що присвоюється здобувачам вищої освіти за підсумкового контролю «залік»

Види робіт	Практичні заняття	Самостійна робота	Модульний контроль	Залік	Загальний бал
Максимальний бал	30	30	40 (20 x 2)	-	100

11. ПЕРЕЛІК НАОЧНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни використовується система інформаційних ресурсів: дидактичні, програмні, мережа Інтернет, бібліографічні, бібліотечні. Серед них нормативно-правова база (закони, постанови, положення, накази): сайти Міністерства освіти і науки України, Міністерства аграрної політики України, інтернет-ресурси, періодичні видання, наукові праці професорсько-викладацького складу, тези та матеріали наукових конференцій.

Засоби унаочнення та взаємодії:

1. Мультимедійні презентації у програмах Microsoft Office Power Point, Canva.
2. Відеоматеріали з каналу Youtube та публічні відеолекції іноземною мовою в записі.
3. Роздавальні матеріали – табличні й схематичні основи, інфографіка тощо.
4. Засоби зворотного зв'язку – інтерактивна дошка Padlet, сайт для інтерактивних презентацій і голосування Mentimeter.

5. В умовах дистанційного навчання – застосунки платформи для відеоконференцій Zoom, Google Meet, освітня платформа BNAU MOODLE, Google Classroom.

Необхідне матеріально-технічне забезпечення:

- аудиторного навчання: дошка аудиторна, мебльоване навчальне приміщення, комп'ютерне обладнання (ПК/ноутбук + мультимедійний проєктор), Wi-Fi.
- дистанційного: мережа Інтернет, електронні пристрої, у т.ч. персональні.

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

- 1 Конституція України. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування. Страсбург, 15 жовтня 1985 р. Офіційний переклад. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036
3. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Мадрид, 21 травня 1980 р. Офіційний переклад. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_106
4. Бюджетний кодекс України : Закон від 08.07.2010 № 2456-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 50–51. Ст. 572.
5. Виборчий кодекс України : Кодекс, Закон від 19 грудня 2019 року № 396-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 7, 8, 9. Ст. 48.
6. Житловий кодекс Української РСР. Відомості Верховної Ради. 1983. Додаток до № 28. Ст.573.
7. Податковий кодекс України : Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.
8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997. № 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
9. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20-21. Ст. 190.
10. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 03.02.2015 р. № 141-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 78.
11. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 91.
12. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 34. Ст. 1167.
13. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 90.
14. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 51. Ст. 548.
15. Про столицю України – місто-герой Київ : Закон України від 15.01.1999 № 401-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 11. Ст. 79
16. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24.06.2004 № 1861-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 45. Ст. 499.
17. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11.07.2002.

Відомості Верховної Ради України. 2002. № 40. Ст. 290 (зі змінами).
18. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 33. Ст. 175.

19. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 48. Ст. 254 (зі змінами).

20. Про приватизацію державного та комунального майна : Закон України від 18 січня 2018 року № 2269-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 12. Ст. 68 (зі змінами).

21. Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій : Закон України від 17 листопада 2020 р. №1009-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-20#Text>

22. Всесвітня декларація місцевого самоврядування, Ріо-де-Жанейро, 26 вересня 1985 р. Місцеве самоврядування. 1997. № 1–2. С. 95–97.

23. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні. Конгрес місцевих та регіональних влад Європи, 12 травня 2003 р. URL : http://humanrightsinukraine.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/eu_charter_ukr.pdf

24. Європейська хартія міст, 17 травня 1992 р. URL : <http://uristinfo.net/2010-12-18-14-34-28/42-pdbilenchuk-mistseve-samovrjaduvannja-v-ukrayini/743-evropejskaja-hartija-gorodov.html>

25. Любченко П.М. Муніципальне право: підручник / П.М. Любченко. Харків: Право, 2019. 512 с.

26. Муніципальна влада в Україні : проблеми теорії та практики. / О.В. Батанов; відп. ред. М. О. Баймуратов; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Юрид. думка, 2010. 653 с.

27. Муніципальне право України: Підручник / Погорілко В.Ф., Баймуратов М.О., Бальцій Ю.Ю. та ін. / За ред. Баймуратова М.О. 2-ге вид. доп. К.: «Правова єдність», 2009. 720 с.

28. Муніципальне право України: навчальний посібник для підготовки до іспитів. / упор. І.В. Тетарчук, Т.Є. Дяків. К: «Центр учбової літератури», 2013. 206 с.

29. Баймуратов М. О. Європейські стандарти регіонального самоврядування : актуальні питання конституційно-правового забезпечення в Україні. Монографія. Одеса : Фенікс, 2013. 216 с.

30. Бедрій Р. Добровільне об'єднання територіальних громад як складова реформи децентралізації публічної влади в Україні. Український часопис конституційного права. 2018. № 2. С. 54-59. URL : <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2018-2/pdfs/5-ruslan-bedrii-dobrovilne-obiednannia-terytorialnykh-hromad-yak-skladova-reformy-detsentralizatsii.pdf> .

31. Децентралізація публічної влади в Україні : здобутки, проблеми та перспективи : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (17 червня 2022 р., м. Львів); Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка ; Щецин : [б.в.], 2022. 298 с.

32. Конституційно-правові проблеми місцевого самоврядування та децентралізації публічної влади в Україні : монографія. Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ : Талком, 2021. 497 с.

ДОДАТКОВІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

33. Богуцький С. В. Роль і місце органів місцевого самоврядування в кризових комунікаціях інституцій публічного сектору. Науковий вісник: державне управління. 2023. № 1. С. 86-101.

34. Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму : системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. 384 с.

35. Гураль П. Ф. Органи місцевого самоврядування у зарубіжних країнах. Навч. посібник. Міністерства освіти і науки України; Львів. нац. ун. ім. І. Франка. Юрид. факультет. Львів : Каменярь, 2017. 147 с.

36. Децентралізація влади. Законодавство. Роз'яснення. Зразки документів / за ред. В. В. Бондаренка; уклад.: О. І. Клименко; Д. О. Давтян; О. І. Дробот та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 420 с.

37. Михайлов Д. С. Стан функціонування організаційно-правового механізму розвитку місцевого самоврядування в Україні з урахуванням думки громадськості. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2022. Вип. 2. С. 247-253.

38. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналіт. доп. / Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін. ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. 192 с.

39. Кравченко В.В., Бедрій Р.Б., Гірняк В.О. Муніципальне право України у визначеннях та схемах: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 144с.

40. Щебетун І. С. Проблеми реформування місцевого самоврядування: зарубіжний досвід та українські реалії. Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса. 2024. № 2. С. 82-91.

Адреси сайтів в INTERNET

1. <http://www.nbuv.ua> - Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
2. <http://www.rada.gov.ua>- сайт Верховної Ради України.
3. <http://www.kmu.gov.ua> - сайт Кабінету Міністрів України
4. <http://www.coe.kiev.ua> - Представництво Ради Європи в Україні
5. <http://www.auc.org.ua> - Асоціація міст України
6. <http://decentralization.gov.ua> - Реформа децентралізації влади

7. <http://www.niss.gov.ua> - Національний інститут стратегічних досліджень